

Riktlinjer för arbetet med trygghet och studiero i Stockholms skolor

(för förskoleklass, grundskola, obligatoriska särskolan, gymnasieskolan,
gymnasiesärskolan samt i tillämpliga delar vuxenutbildningen)

Innehåll	Sida
Grundläggande förutsättning	3
Diskriminering, mobbning och annan kränkande behandling	3
Ordningsregler	5
Möjliga disciplinära åtgärder grundskola (åtgärdstrappa)	6
Möjliga disciplinära åtgärder gymnasieskola (åtgärdstrappa)	7
Ansvar på olika nivåer	8
Arbetsmiljö och säkerhet	9
Rektors möjlighet till stöd och samverkan	14
Anmälningsskyldighet till socialnämnden	15
Brottslig handling	16

Riktlinjer för arbetet med trygghet och studiero i Stockholms skolor

(för förskoleklass, grundskola, obligatoriska särskolan, gymnasieskolan, gymnasiesärskolan samt i tillämpliga delar vuxenutbildningen)

Syftet med riktlinjerna är att konkretisera ansvar och befogenheter på olika nivåer inom Stockholms stad samt att vara ett stöd i skolornas arbete när olika situationer uppstår och för de planer och rutiner skolorna ska/behöver ha. Riktlinjerna utgår från en samlad överblick av vad som gäller och hur personal verksamma i skolan kan/ska handla i olika situationer utifrån förordning och lagstiftning.

Riktlinjerna bör i tillämpliga delar även gälla entreprenörer inom skolans verksamhet och kraven bör regleras vid upphandling.

Grundläggande förutsättningar

Dessa riktlinjer utgår från skolans värdegrund, som den uttrycks i läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan. Demokrati vilar på en människosyn grundad i erkännandet av allas lika värde. Demokratiska värderingar ska genomsyra undervisning och arbetsformer. I skolan möts alla med respekt och förtroende.

Skolor utgör mötesplatsen för barn, ungdomar och vuxna med olika bakgrund och erfarenhet. Dessa olikheter är en utmaning i utvecklingen av gemensamma värden och normer.

Redan i tidig skolålder ska lusten att lära och känna empati för andra grundläggas för att sedan bibehållas genom hela livet.

Den värdegrund och kunskapssyn som anges i skolans styrdokument ska ständigt utvecklas i skolan genom diskussioner och reflektioner. Skolans personal har ett ansvar för att skapa utrymme för sådana samtal.

Elever ska under hela sin skoltid ges möjlighet att ta ett allt större ansvar för sin utveckling och för sitt lärande.

Skolan ska ha en tydlig och känd organisation och visa hur ansvaret är fördelat så att elever, föräldrar och lärare vet till vem man vänder sig.

Barn, ungdomar och deras vårdnadshavare ska känna till rättigheter, skyldigheter och förväntningar.

Diskriminering, mobbing och annan kränkande behandling

Stockholms skolor ska präglas av förtroende och respekt mellan elever, mellan vuxna och elever samt mellan vuxna. Alla som arbetar i skolan är föredömen, behandlar alla elever med lika stor respekt och visar tydligt var gränserna går. Trygghet och

studiero är en förutsättning för lärande. Skolan ska främja likabehandling och förebygga/motverka att kränkande behandling uppstår.

För en långsiktig effekt av arbetet mot kränkande behandling måste alla i skolan involveras: skolledning, lärare, elevhälsans personal och annan personal på skolan, elever och föräldrar.

Grunden för att förhindra kränkande behandling är aktivt och kontinuerligt förebyggande arbete med trygghet och studiero.

I stadens skolor ska nolltolerans råda mot kränkande behandling, som diskriminering, mobbning och trakasserier. Alla ska markera att detta är oacceptabelt – att tåla eller att se mellan fingrarna är detsamma som att sanktionera sådana beteenden. Varje tillbud ska resultera i en reaktion från de vuxna. Det gäller både kränkningar från elever och från vuxna och mellan vuxna.

Vid upptäckt mobbingsituation ska alltid föräldrar kontaktas snarast, både till mobbarens och den mobbades föräldrar, och hantering påbörjas direkt. Den mobbade ska garanteras skydd för att inte vara rädd att gå till skolan.

Mobbning bland elever kan vara svår att upptäcka och sker oftast då vuxna inte ser. Vid varje skola ska eleverna veta vilka man tar kontakt med och även möjlighet att anonymt beskriva mobbning de bevittnat eller varit med om. Föräldrar som blir medvetna om mobbning på skolan uppmanas att kontakta sitt barns lärare eller mentor eller någon annan på skolan.

De metoder som skolorna använder i arbetet mot mobbning ska vara beprövade och ha en dokumenterat positiv effekt. Rutiner måste finnas för att leva upp till skyldigheten att utreda omständigheterna och vidta de åtgärder som behövs. Alla insatser ska dokumenteras, följas upp och utvärderas.

Diskriminering av individer eller grupper innebär avsteg från principen om likabehandling. Det betyder att skolan måste vara observant på att olika beslut inte får diskriminerande effekt t.ex. att det innebär särlösningar som motverkar delaktighet och integrering eller tillgänglighet till information, verksamhet och lokaler.

Enligt skollag och förordningar ska varje skola upprätta lokal arbetsplan och likabehandlingsplan. Dessa ska utvärderas i skolans årliga kvalitetsredovisning. Skolverkets allmänna råd för arbetet med att främja likabehandling och utforma skolans likabehandlingsplan ska vara vägledande.

Vad säger lag/förordning?

Lagen om förbud mot diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling, tydliggör och skärper verksamhetens ansvar för att främja barns och elevers lika rättigheter. I lagen förbjuds diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder

(diskrimineringsgrunderna). Barn och elever har även ett lagligt skydd mot annan kränkande behandling som t.ex. mobbning.

Skyldigheter enligt lagen för att leva upp till barns och elever lika rättigheter är att ingen ska utsättas för diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling. Varje skola ska ha en likabehandlingsplan. Ett målinriktat aktivt arbete ska bedrivas för att förebygga och förhindra att elever kränks.

Om skolledare eller annan personal får kännedom om att en elev anser sig blivit utsatt för trakasserier, mobbning eller annan kränkande behandling finns enligt lagen skyldighet att utreda omständigheterna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra fortsatt kränkning.

(ur SFS 2006:67)

Definitioner

Kränkande behandling

- är när någon eller några kränker principen om alla människors lika värde
- kan äga rum vid ett enstaka tillfälle eller vara systematisk och återkommande
- kan vara fysisk, verbal, psykosocial och/eller text- och bildburen
- tar sig uttryck i form av diskriminering, trakasserier, mobbning, rasism, främlingsfientlighet, homofobi och/eller sexism.

(Se lagen om förbud mot kränkande behandling – ”Trygghet, respekt och ansvar” från 1 april 2006)

Diskriminering

- är när utformning av strukturer och organisation, utifrån diskrimineringsgrunderna missgynnar en elev eller grupp, t.ex. att skolan genom organisation, regler, grupperingar, schemaläggning och andra inslag avsiktligt eller oavsiktligt medverkar till att diskriminerande effekter uppstår

(Ur Allmänna råd och kommentarer För arbetet med att främja likabehandling)

Mobbning

- är när någon eller några med avsikt tillfogar eller försöker tillfoga en annan skada eller obehag
- är en upprepad negativ handling
- kan vara fysisk, verbal, psykosocial och/eller text- och bildburen

(Ur Granskning av utvärderingar av program mot mobbning 2007. Myndigheten för skolutveckling).

Ordningsregler

Alla skolor ska ha tydliga ordningsregler som är framtagna i samarbete med och väl förankrade hos elever, all personal och föräldrar. Ordningsreglerna kan ses som en sammanfattning av en bredare och djupare diskussion om relationer, respekt för varandra och ansvar för den gemensamma skolmiljön. Reglerna ska vara ett levande

dokument som personal och elever kan återkoppla till om det uppstår besvärliga situationer.

Av ordningsreglerna bör framgå vad konsekvensen blir om eleven bryter mot dessa. Skolledningen har dock inte några andra disciplinära åtgärder att ta till än de som följer av skollag och förordning.

Arbetet med ordningsreglerna och likabehandlingsplanen bör integreras i varandra, präglas av ett helhetstänkande samt kontinuerligt ses över.

I gymnasieskolan beslutar skolkonferensen om ordningsregler, riktlinjer för affischering, broschyrtidning samt försäljning och liknande inom skolan.

Vad säger lag/förordning?

Rektorn ansvarar för att det finns ordningsregler för varje skola. Ordningsreglerna ska utarbetas och följas upp under medverkan av lärare och övrig personal samt företrädare för eleverna samt vårdnadshavare i grundskola/obligatoriska särskolan.

(ur grundskolförordningen 6 kap 8 b §, särskoleförordningen 6 kap 5 b §, gymnasieförordningen 6 kap 20 b §, förordningen om gymnasiesärskolan 6 kap 3 b §)

Möjliga disciplinära åtgärder grundskola (åtgärdstrappa)

Arbetet ska kontinuerligt dokumenteras.

1. Om en elev uppträder olämpligt eller gör sig skyldig till en mindre förseelse, ska läraren uppmana eleven att ändra sitt uppförande. Om detta inte hjälper ska läraren kontakta elevens vårdnadshavare. (grundskoleförordningen 6 kap 9 §).
2. Läraren får visa ut en elev från undervisningslokalen för högst återstoden av pågående undervisningspass eller låta eleven under uppsikt stanna i skolan högst en timme efter skoldagens slut. (grundskoleförordningen 6 kap. § 9)
3. Om en elev fortsätter att uppträda olämpligt eller gör sig skyldig till upprepade förseelser eller en allvarligare förseelse ska detta anmälas till rektor och tas upp på elevvårdskonferensen. Efter kontakt med elevens vårdnadshavare beslutar elevvårdskonferensen vilka åtgärder som behövs för att få eleven att bättra sig. Åtgärderna ska vara avpassade efter elevens individuella förhållanden. (grundskoleförordningen 6 kap. §10)

Eleverna har alltid rätt att få undervisning, men det behöver inte ske i klassen eller i skolan om eleven utgör ett hot för andra. Undervisning kan t.ex. ske tillfälligt i en särskild undervisningsgrupp, i en annan lokal, i en annan grupp eller klass än den som eleven närmast tillhör. I undantagsfall och tillfälligt kan undervisningen ske i elevens hem om elevens vårdnadshavare medger det. Åtgärderna syftar till att ge eleven stöd som ett led i att få eleven att

bättra sig och inte utsätta kamrater eller lärare för mobbning, övergrepp eller fara. Samverkan med andra samhälleliga instanser ska övervägas.

4. Om detta inte heller hjälper kan elevvårdskonferensen anmäla förhållandet till styrelsen för överväganden om lämpliga åtgärder. I sista hand ska en elev kunna flyttas till annan skola. Inför en sådan lösning är rektor ansvarig för att det finns en utredning som allsidigt klarlägger de omständigheter som är av betydelse för ärendets bedömning. Det krävs dokumentation om tidigare åtgärder. För att en sådan lösning ska fungera behövs samordning från utbildningsförvaltningen för att hitta mottagande skola. Grundskolechefen ansvarar för att i samråd med berörda rektorer ta fram ett underlag som nämnden kan ta ställning till. Beslut om detta fattas av utbildningsnämnden.

Kommunen får frångå vårdnadshavarens önskemål om att deras barn ska vara placerade i en viss skola om det är nödvändigt med hänsyn till övriga elevers trygghet och studiero. Ett placeringsbeslut som på denna grund avviker från vårdnadshavarens önskemål gäller omedelbart om inte Skolväsendets överklagandenämnd beslutar något annat (skollagen 4 kap. 6 §)

Beslutet om placering kan överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd. (skollagen 4 kap. 12 §)

Möjliga disciplinära åtgärder gymnasieskola (åtgärdstrappa)

Arbetet ska kontinuerligt dokumenteras.

1. Om en elev har begått en mindre förseelse eller uppträtt olämpligt, ska läraren på lämpligt sätt uppmana eleven att ändra sitt uppförande (6 kap. 21 § gymnasieförordningen).
2. Om eleven inte bättrar sig efter att ha uppmanats till detta ska läraren försöka utreda orsaken till beteendet. Läraren får visa ut eleven från undervisningslokalen för högst återstoden av pågående undervisningspass (6 kap. 21 § gymnasieförordningen).
3. Har en elev gjort sig skyldig till upprepade förseelser eller fortsatt olämpligt uppträdande eller en allvarlig förseelse, ska rektorn försöka utreda orsaken till beteendet. Skolläkare och annan företrädare för elevvården ska vid behov medverka vid utredningen (6 kap. 22 § gymnasieförordningen).
4. Med ledning av vad som framkommit vid utredningen ska rektor försöka få eleven att bättra sig. Rektorn får ge eleven en skriftlig varning. Utdelas en varning ska elevens vårdnadshavare underrättas, om eleven inte har fyllt arton år eller har ingått äktenskap (6 kap. 22 § gymnasieförordningen).

5. Om syftet med de tidigare åtgärderna inte har uppnåtts, eller om elevens uppförande kan antas inverka skadligt på andra elever eller det finns andra särskilda skäl, får eleven stängas av från undervisningen helt eller delvis i högst två veckor av en termin.

Det finns även en möjlighet att förvisa en elev från kommunens gymnasieskola för en viss tid, dock högst tre terminer utöver den termin när beslutet meddelas. Om en elev står under åtal för en gärning, får han bara förvisas på grund av den, om han har erkänt gärningen eller om tingsrätten funnit utrett att han begått gärningen (6 kap. 23-25 § gymnasieförordningen).

Frågan om avstängning avgörs av rektor efter nämndens beslut om vidaredelegation och anmäls till utbildningsnämnden. Förvisning avgörs av nämnden.

Om det bedöms nödvändigt med hänsyn till risken för andra elever och skolans personal får rektor, i avvaktan på att utbildningsnämnden skall avgöra ett ärende om förvisning, besluta att med omedelbar verkan intermistiskt avstänga en elev. Det interimistiska beslutet ska gälla till dess att ärendet prövats av utbildningsnämnden, dock längst två veckor.

I ett ärende om avstängning eller förvisning krävs att det finns en utredning som allsidigt klarlägger de omständigheter som är av betydelse för ärendets bedömning samt de åtgärder som genomförts. Utredningen inleds omgående och genomförs så skyndsamt som möjligt. Innan beslut fattas har eleven och elevens vårdnadshavare (för elev under 18 år) rätt att yttra sig.

Innan beslut om avstängning eller förvisning fattas i fråga om en elev som inte fyllt arton år ska utbildningsnämnden samråda med den nämnd som inom kommunen har hand om de sociala frågorna. Det ska framgå av utredningen att kontakt tagits. Beslut om avstängning eller förvisning får gälla med omedelbar verkan.

Ett beslut om avstängning eller förvisning ska vara skriftligt och innehålla besked om att det är möjligt att överklaga. Enligt 12 kap. 1 § gymnasieförordningen kan beslutet överklagas till länsrätt.

Ansvar på olika nivåer

Rektor

- ansvar för att det enligt förordning finns en likabehandlingsplan för verksamheten, vidta åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling samt utreda omständigheterna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas

- årligen följa upp och utvärdera och vid behov revidera likabehandlingsplanen samt redovisa detta i skolans kvalitetsredovisning
- ansvar för att det finns ordningsregler som är framtagna enligt förordningen
- ansvar för att åtgärdstrappan följs och information/dialog med grundskolechefen när rektor bedömer att flytt av elev är en nödvändig lösning (grundskolan) eller med gymnasiechefen för att en elev behöver avstängas eller förvisas (gymnasieskolan)
- beslut om avstängning av elev anmäls i nämnd (gymnasieskolan)
- ansvar för att andra planer som ska upprättas finns och är kända på skolan (se nedan)

Utbildningsförvaltning (ansvarig avdelning)

- följa upp rektors ansvar
- grundskolechef – inför flytt av elev ansvar för att i samråd med berörda rektorer ta fram ett underlag som nämnden kan ta ställning till
- gymnasiechef – inför förvisning av elev ansvar för att underlag som nämnden kan ta ställning till tas fram

Utbildningsnämnd

- beslut om flytt av elev (grundskolan)
- avstängning av elev anmäls (gymnasieskolan)
- beslut om förvisning av elev (gymnasieskolan)

Följande planer ska finnas på kommunens skolor

1. Skolans lokala arbetsplan
2. Skolans likabehandlingplan.
3. Skolans ordningsregler.
4. Skolans kris- och katastrofplan.
5. Skolans arbetsmiljöplan
6. Handlingsplan för hantering av elevers frånvaro i grundskola och obligatorisk särskola (utbildningsnämnden).

Planerna och skolans ordningsregler ska upprättas och revideras i samverkan med personal, elever och föräldrar. Samtliga ovanstående dokument bör finnas tillgängliga på skolans hemsida.

Arbetsmiljö och säkerhet

Alla elever och vuxna ska kunna känna sig trygga i skolan. Det är alltid arbetsgivaren som har huvudansvaret för arbetsmiljön. I de flesta fall är det rektor. Målet med arbetsmiljöarbetet är att verksamheten ska bedrivas på ett så säkert och effektivt sätt som möjligt. I skolan styrs hela verksamheten av skollagen och arbetsmiljölagen som

ser skolan som en arbetsplats bland andra. Därför gäller t.ex. arbetsmiljölagen och Arbetsmiljöverkets föreskrifter för alla i skolan, alltså rektor, lärare och övrig personal samt elever från och med förskoleklassen och den ger även eleverna rätt till inflytande över skolans arbetsmiljö.

Målet för arbetsmiljöarbetet i skolan är att skapa en god studie- och arbetsmiljö. Rektor ska ta hänsyn till behov och önskemål från elever och personal och finna lösningar som gynnar alla grupper. Det är därför viktigt med en helhetssyn på skolan. I gymnasieskolan beslutar skolkonferensen om planering för elevskyddsombud.

Det vardagliga arbetet ska organiseras på ett sådant sätt att elever och personal inte utsätts för fysiska eller psykiska hälsorisker. Tyngdpunkten ska ligga på det förebyggande arbetet. Tidiga signaler på ohälsa ska utredas utifrån eventuellt samband med arbetsmiljön och möjligheter till generella och individuella åtgärder ska prövas.

Vad säger lag/förordning?

Arbetsgivaren har ett undersökningsansvar. Grundläggande i detta arbete är att arbetsgivaren har rutiner som garanterar att all ohälsa (fysisk och psykisk), alla olycksfall och allvarliga tillbud som uppkommit i arbetet, hos såväl personal som hos elever ska utredas.

(ur arbetsmiljölagen, AML 3 kap. 2a §)

Arbetsgivaren ska årligen göra en skriftlig sammanställning av ohälsa, olycksfall och allvarliga tillbud som inträffat i arbetet. (ur systematiskt arbetsmiljöarbete AFS 2001:1 9§)

Ogiltig frånvaro/skol

Det är en utmaning för skolorna att öka skolnärvaron och fånga upp skolkande elever med en gång. Skolk får aldrig bagatelliseras utan måste uppmärksammas som det problem och den varningssignal det är.

Vid varje tillfälle av ogiltig frånvaro kontaktas vårdnadshavare, om eleven är under 18 år, och informeras om att eleven uteblivit från skolan. Frånvaro räknas som ogiltig om en elev uteblir utan att vara sjuk, utan att ha befriats från ett visst inslag i undervisningen eller utan att ha beviljats ledighet. Stockholm stads grundskolor ska följa den rutin som beskrivs i dokumentet "Handlingsplan för hantering av elevers frånvaro". Ogiltig frånvaro redovisas för grundskoleelever i samband med terminsbetyget. För gymnasieelever redovisas ogiltig frånvaro i samband med terminsavslutning.

Vad säger lag/förordning?

Om en elev utan giltig anledning uteblir från skolarbetet, skall rektor se till att en kontakt upprättas mellan skolan och elevens vårdnadshavare.

I gymnasieskolan gäller detta om eleven är under 18 år.

(grundskolförordningen 6 kap 8 a §, särskoleförordningen 6 kap 5 a §, gymnasieförordningen 6 kap 20 a §, förordningen om gymnasiesärskolan 6 kap 3 a §)

Mobiltelefoner och kameror

Mobiltelefoner ska vara avstängda under lektionstid om inte läraren väljer att i sin undervisning låta eleverna använda dem som läromedia. Fotografering eller filmning i kränkande syfte får inte förekomma. Bild och film får inte tas utan att berörd elev eller personal har givit sitt medgivande. Vid överträdelse omhändertas mobilen eller kameran och vårdnadshavare meddelas.

Datorer

Skolans datorer får inte användas för att kränka eller mobba en annan elev eller personal. Vårdnadshavare ska alltid meddelas vid otillåten användning av datorer.

Omhändertagande av föremål

Om en elev använder ett föremål så att det stör undervisningen eller utgör en fara för säkerheten och eleven inte rättar sig efter tillsägelse kan läraren ta föremålet ifrån eleven. Läraren får också, om ordningen är störd, ta föremål som ligger på t.ex. bänkar, hyllor eller stolar. Våld eller tvång får inte förekomma. Om eleven gör motstånd måste omhändertagandet avbrytas. Ett sätt att undvika att hamna i en svår situation är att läraren och eleven kontinuerligt håller levande vad som gäller enligt ordningsreglerna.

Vad säger lag/förordning?

Rektorn eller en lärare får omhänderta föremål som används på ett sätt som är störande för skolverksamheten eller som kan utgöra en fara för säkerheten i skolan. Föremålet ska återlämnas till eleven senast vid den tidpunkt skoldagen är slut för eleven.

Om eleven vid upprepade tillfällen tagit med sig föremål som är störande eller utgör fara för säkerheten eller om skolan utifrån föremålets beskaffenhet bedömer att det finns särskild anledning att inte återlämna det, behöver inte föremålet lämnas tillbaka förrän elevens vårdnadshavare har underrättats om omhändertagandet. Skolan får dock inte behålla föremålet längre än till och med fjärde dagen efter omhändertagandet.

När det gäller innehav som strider mot annan lagstiftning t.ex. vapen, knivar och andra farliga föremål, ska dessa omhändertas. Rektorn eller den som rektorn har bestämt ska skyndsamt anmäla omhändertagandet till polismyndigheten. Omhändertagandet får i dessa fall bestå tills frågan om föremålet ska tas i beslag har prövats.

Om ett föremål som har omhändertagits inte återlämnas senast vid lektionens slut ska omhändertagandet dokumenteras skriftligt av den som genomfört omhändertagandet. (ur skollagen 1 kap. §20-22)

Kontrollåtgärder mot elever

Elevskåpen är skolans egendom och eleverna har tillgång till dessa under förutsättning att de följer de regler för användning som skolan fastställt. Skolan har möjlighet att, vid misstanke om olämplig förvaring, kontrollera att skåpen används

på det sätt som varit avsikten. Det är viktigt att det i reglerna och informationen till eleverna framgår att skåpen kan genomsökas efter föremål som anses olämpliga, efter beslut av rektor. Endast rektor och lärare får söka igenom elevens skåp och det ska ske i elevens närvaro. Helst bör rektor vara närvarande. Övrig skolpersonal kan inte omhänderta föremål.

En väska är elevens personliga egendom som är skyddad av förbudet om husrannsakan. Slutna väskor får inte öppnas och genomsökas av skolan i samband med visitation av elevskåp eller vid andra tillfällen. I sådana fall måste polis tillkallas.

Rektor och lärare har ingen rätt att kroppsvisitera eleven. De kan inte heller ta föremål som elev förvarar i kläderna. Även om föremålet bara delvis är dolt innebär det att eleven måste plocka fram föremålet innan läraren kan ta det.

Ett sätt att undvika att hamna i många av dessa svåra situationer är att läraren hänvisar till skolans ordningsregler och att man följer de konsekvenser de innebär.

Vad säger lag/förordning?

Hantering av, t.ex. att öppna eller visitera, elevskåp och andra förvaringsutrymmen som skolan ställer till elevernas förfogande regleras inte i skolförfattningarna. I 2 kap. 6 § regeringsformen kommer skyddet mot husrannsakan, kroppsvititation, påtvingat kroppsligt ingrepp och liknande intrång till uttryck.

Drogförbud

Drogförbudet innefattar alla sorters tobak, alkohol och narkotika. Skolan ska informera vårdnadshavare vid överträdelse. Vid misstanke om att en elev missbrukar narkotika ska skolledningen omedelbart anmäla detta till socialtjänsten och vårdnadshavaren om eleven är under 18 år.

Vad säger lag/förordning?

Alkoholtest utgör ett kroppsligt ingrepp som enligt regeringsformen kräver stöd i lag, vilket inte finns för skolan. En provtagning av det slaget måste bygga på frivillighet som för varje berörd elev måste vara reell. Urinprov utgör inte ett kroppsligt ingrepp enligt regeringsformen 2 kap 6 §, men kräver ändå lagstöd enligt regeringsformen 8 kap 3 §.

Besök på skolan

Eftersom skolans lokaler och skolgård inte betraktas som allmän plats har rektor bestämmanderätt över vilka som har rätt att vistas där. Obehöriga får alltså inte vistas på skolans område under skoltid utan skolledningens medgivande. Om en person avvisas men vägrar att lämna skolan ska polis tillkallas.

Övervakningskameror

Skolans rektor kan besluta om att installera övervakningskameror inomhus eller att varje elev ska ha passerkort inom skolans område. För kameror som sitter inomhus behöver inte skolan något tillstånd, men de måste med hjälp av skyltar upplysa elever och besökare om kamerorna. Kameror får bara sättas upp där det inte är allmän plats vilket innebär att de inte får sättas upp där besökande har rätt att gå för att hämta allmän handling. Personuppgiftslagen gäller. Det är viktigt att t.ex. tänka igenom övervakningens syfte och behov, hur länge materialet sparas och vilka som har tillgång till det för att klara ev bedömning från Datainspektionen. Skolor som vill sätta upp kameror utomhus, till exempel på skolgården, måste söka tillstånd hos länsstyrelsen.

Åtgärderna ska användas främst för att förebygga skadegörelse, stölder och mobbning. Installering av övervakningskameror kan vara en del i ett utvecklat säkerhets- och trygghetsarbete och göra skolorna säkrare. Men teknisk utrustning får inte bli den enda lösningen. Åtgärderna behöver kompletteras med förebyggande arbete för trygghet och en god arbetsmiljö

Hot och våld

Vid hot och våld ska utöver polisanmälan alltid anmälan ske till Arbetsmiljöverket. Det är viktigt att rektor tillsammans med lärare, elever och övrig personal utifrån det systematiska arbetsmiljöarbetet (AFS 2001:1) identifierar riskkällor och gör en riskbedömning beträffande hot och våld och i förebyggande syfte vidtar åtgärder samt tar fram rutiner hur man hanterar en hot- eller våldssituation.

Om analysen visar behov av helt nya säkerhetssystem bör sådana frågor bedömas av utbildningsnämnden.

Kris och katastrof

Varje skola ska ha en uppdaterad kris- och katastrofplan. När en kris eller katastrof uppkommer är det väsentligt att skolan är förberedd, det vill säga har en organisation och beredskap för eventuella kriser och katastrofer. Det som kännetecknar en kris är bland annat följande:

- Händelsen är oväntad.
- Händelsen kräver omedelbara åtgärder med oförutsägbara effekter och konsekvenser
- Skolan har begränsat inflytande över händelsen som eventuellt kommer att väcka allmänt och medialt intresse
- Krisen uppstår hastigt och många aktörer är ofta inblandade

Utbildningsnämnden har godkänt en strategi och plan för kris och katastrof för utbildningsförvaltningen. Denna strategi och plan ska kompletteras av skolorna, utifrån de egna förutsättningarna och villkoren, med checklistor, lathundar, listor över kontaktpersoner (externa och interna) m.m. samt rutiner för information och kommunikation.

Vid allvarlig kris har skolans rektor ansvar för att agera utifrån respektive skolas kris- och katastrofplan samt aktivera sin krisledningsgrupp. Skolans rektor ska alltid ta kontakt med ansvarig avdelningschef för att informera om händelser samt också diskutera vilka eventuella stöd som skolan behöver av förvaltningen. Skolans rektor har även ansvar för kommunikationen, d.v.s. informerar internt om situationen samt också agerar snabbt. Viktigt är att kontakta samarbetspartners, exempelvis polis och stadsdelsförvaltning samt att informera berörda parter (elever, anhöriga, personal, m.fl.).

Nödvärnsrätt

Den enda situation där användandet av våld är godtagbart är vid en nödvärnssituation. Det innebär att var och en har rätt att använda nödvändigt våld för att stoppa förstörelse och misshandel av såväl person som egendom. Nödvärnsrätten som aldrig får innebära mer våld än situationen kräver gäller alla människor och därmed också skolpersonal och elever.

Nödvärnsrätten gäller bara det akuta ingripandet och försvaret. Var gränsen går för vilket våld som kan tillåtas i olika situationer måste bedömas i varje enskilt fall.

Rektors möjligheter till stöd och samverkan

Samverkan med föräldrar

Samverkan med föräldrar kring enskilda elever som är under 18 år är en självklarhet och reglerat i skollag/förordning. Skolan ska tillgodose behovet hos elever som är i behov av särskilt stöd, och göra föräldrarna delaktiga i detta arbete. På klass- och/eller skolnivå är det också viktigt att involvera föräldragruppen och att det finns forum för samverkan.

Skolans elevvårdsteam

Elevhälsa handlar om att främja hälsa hos alla elever och ha fokus på elever som är i behov av särskilt stöd. Arbetet kan bedrivas på olika nivåer; organisations-, grupp- eller individnivå. Elevhälsans yrkesgrupper bidrar med att öka kompetensen hos personalen kring barns och ungas situation. För att kunna säkerställa allsidiga och tvärprofessionella bedömningar och insatser måste samtliga yrkesgrupper inom elevhälsan vara representerade och organiserade så att ett teamarbete är möjligt.

Uppdragsavdelningens stödtjänster

Inom utbildningsförvaltningens uppdragsavdelning finns psykologer, specialpedagoger, kuratorer, arbetsterapeuter, studie- och yrkesvägledare samt skolhälsan som är den centrala enheten för skolhälsovård i Stockholms skolor. Skolstöd, psykologenheten och skolhälsan är intäktsfinansierade enheter.

Samverkan med polis och socialtjänst

Rutiner för samverkan i det lokala brottsförebyggande rådet och med närpolisen är en bra grund i det förebyggande arbete för att sprida kännedom om nuläget och för ett gemensamt arbete för att förhindra brott bland minderåriga.

Samlade erfarenheter talar för att ju tidigare sociala problem upptäcks och åtgärdas desto större chans att insatserna inte behöver bli så omfattande eller ingripande.

Ett väl fungerande samarbete på lokal nivå mellan skolan, stadsdelens socialtjänst och polis är i det sammanhanget en viktig faktor som underlättar tidiga insatser. Respektive stadsdelsförvaltning och rektorerna för grundskolorna i området har i uppgift att tillsammans komma överens om hur det lokala samarbetet ska utformas och vilka som deltar. Stadsdelens socialsekreterare, fältassistenter och preventionssamordnare är några som kan delta i det förebyggande arbetet tillsammans med skolorna.

Utvärderingar för att analysera nuläget och behov av insatser

Precens vid socialtjänstförvaltningen genomför vartannat år (jämma år) en enkätundersökning, *Stockholmsenkäten*, som bl.a. ber eleverna svara på sina eventuella drogvanor. Undersökningen genomförs i skolår 9 och årskurs 2 i gymnasiet.

Stockholms brukarundersökning genomförs av USK (utrednings- och statistikkontoret) på uppdrag av utbildningsförvaltningen vartannat år (ojämna år). Enkätundersökningen görs i förskoleklass inkl fritidshem, skolår 3 inkl fritidshem samt skolår 6, 9 och årskurs 2 i gymnasieskolan.

Den skriftliga sammanställningen på respektive skola av ohälsa, olycksfall och allvarliga tillbud som inträffat i arbetet inom det *systematiska arbetsmiljöarbetet* är också underlag för analys.

Anmälningsskyldighet till socialnämnden

Bestämmelse om skyldigheten att anmäla till socialtjänsten, om man som anställd inom skolan får vetskap om något som kan innebära att socialtjänsten *kan behöva* ingripa till en minderårigs skydd, finns i skollagen 1 kap. 2 a § och i socialtjänstlagen 14 kap. 1 § andra stycket. Anmälningsskyldigheten gäller både för den kommunala skolan och för den fristående skolan.

Anmälan ska göras genast om skyddsbehov föreligger. Att få kännedom om något som *kan innebära* att socialnämnden behöver ingripa, betyder inte att detta måste vara klarlagt för att anmälningsskyldigheten ska träda in. Även svårbedömda och obestyrkta uppgifter ska anmälas om de tyder på att barnet eller den unge kan vara i behov av hjälp eller stöd från socialnämndens sida. Anmälningsskyldigheten gäller både när det kan vara fråga om tvångsåtgärder, och vid brister i omsorgen eller något annat som kan innebära fara för barnets eller den unges hälsa och utveckling. Att en anmälan ska göras *genast* betyder att den som har skyldighet att anmäla inte ska avvakta med att informera socialtjänsten om han eller hon anar eller vet att ett barn eller en ungdom far illa. Vanligtvis innebär anmälan att socialtjänsten ingriper genom att starta utredning enligt 11 kap. 1 och 2 §§ socialtjänstlagen för att få insyn i familjens förhållanden. Socialtjänstens utredning ska ge underlag för bedömning av behovet av skydd och stöd till barnet/den unge och familjen samt föreslå insatser.

Den som överväger att göra en anmälan kan rådfråga socialtjänsten, stadsdelens barn- och ungdomsenhet, innan en anmälan görs. Det kan ske utan att barnet/ungdomens identitet röjs och innebär att om man är osäker kan diskutera den aktuella situationen och få vägledning och stöd för att kunna gå vidare.

I skola, förskolan eller skolbarnsomsorgen omfattas all personal av anmälnings-skyldigheten.

Det är viktigt att det finns rutiner på skolan för när en anmälan ska göras, hur den ska gå till och av vem. Personalen kan behöva personligt stöd av sina kolleger eller sin arbetsledning i samband med en anmälan. Det är ingen skyldighet för anmälare att informera föräldrarna om att anmälan görs, men det är som regel lämpligt att den som gör en anmälan informerar föräldrarna varför en den görs. Det kan dock finnas situationer då det är lägligt att avvakta med att informera föräldrarna om anmälan, exempelvis vid misstanke om fysisk misshandel eller sexuella övergrepp. Med vårdnadshavarens samtycke kan den som anmäler få information om vad anmälan leder till och kan då i sin verksamhet aktivt och på ett lämpligt sätt delta i stödet till barnet/ungdomen och familjen. Skulle vårdnadshavarna inte lämna samtycke till återkoppling kan socialtjänsten ändå lämna en bekräftelse på att anmälan tagits emot och vem som handlägger anmälan.

Situationer när ett barn eller en ungdom riskerar att fara illa kan vara t.ex. när ett barn eller en ungdom utsätts för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar eller att föräldrarna försummar att tillgodose barnets eller den unges grundläggande behov. Det kan också vara att ett barn eller en ungdom utsätter sin hälsa och utveckling att skadas genom missbruk, kriminalitet eller annat normbrytande beteende.

Brottslig handling

Polisanmälan. Polisanmälan ska alltid övervägas vid misstanke om brottslig handling i eller i anknytning till skolan. Skolan kan rådfråga polis eller åklagarmyndighet om tveksamhet eller osäkerhet uppstår. Avvägning skall göras när det gäller brott av mindre allvarlig karaktär och där inblandade parter är under 12 år, men varje överträdelse ska leda till någon form av åtgärd. Skolan gör anmälan. Polis genomför utredningsarbetet.

Anmälan till socialtjänsten. Om barn under 18 år begått brott ska skolan, oavsett om polisanmälan görs eller inte, anmäla händelsen till socialtjänsten. Anmälningsplikten är reglerad i socialtjänstlagen 14 kap 1 § andra stycket.

Överträdelse

Lagrum

Misshandel

(T.ex. avsiktliga örffilar och knytnävsslag)

3 kap. 5 och 6 §§ brottsbalken

Vållande till kroppsskada eller sjukdom

(av grov oaktsamhet orsaka skada)

3 kap. 8 § brottsbalken

Framkallande av fara för annan (av grov oaktsamhet utsätta någon för livsfara eller fara för svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom)	<i>3 kap. 9 § brottsbalken</i>
Olaga tvång (genom våld eller genom hot tvinga någon att göra, tåla eller underlåta något)	<i>4 kap. 4 § brottsbalken</i>
Olaga hot (allvarligt hota någon i syfte att framkalla allvarlig rädsla)	<i>4 kap. 5 § brottsbalken</i>
Ofredande (handgripligen eller på annat sätt antasta någon)	<i>4 kap. 7 § brottsbalken</i>
Förtal (utpeka någon som brottslig eller klandervärd)	<i>5 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken</i>
Förolämpning (smäda eller beskylla annan)	<i>5 kap. 3 § brottsbalken</i>
Våldtäkt och sexuellt tvång (genom våld eller hot tvinga annan till samlag eller annan sexuell handling)	<i>6 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken</i>
Sexuellt ofredande (sexuellt beröra barn under 15 år, ”tafsa”)	<i>6 kap. 7 § brottsbalken</i>
Stöld och rån	<i>8 kap. 1, 4 och 5 §§ brottsbalken</i>
Skadegörelse och åverkan (t.ex. allvarligare klotter och fönsterkrossning)	<i>11 kap. 1-3 §§ brottsbalken</i>
Våld eller hot mot tjänsteman (t.ex. mot lärare)	<i>17 kap. 1 § brottsbalken</i>
Narkotikabrott eller vårdslöshet med narkotika (överlåta, anskaffa, sälja, inneha, bruka eller ta annan befattning med narkotika)	<i>1-3 §§ narkotikastrafflagen</i>
Olovlig försäljning av alkoholdrycker (langning)	<i>10 kap. 3 § alkohollagen</i>
Kniv och andra farliga föremål	<i>1 kap. 21 § skollagen</i>